Библиотека
Познай себе си
№ 2

Инв. 15781 — III, 1323

БУГРИТѢ

(Стари български поселеници въ Франция)

Отъ

57

Д-ръ Хр. К. Стойчевъ

Градско общинска библиотека Варна

1926

ДАР

София — 1927
Печатница на Сп. и Н Божинови

R 927.31

952

1926

БУГРИТѢ

Думата **бугъръ***) и нейнитѣ производни е интересувала много филолозитѣ и авторитѣ на рѣчници и енциклопедии: Тѣ всички сѫ единодушни да признаятъ, че **bougre** е измѣнение на **boulgare** (българинъ) и такова е и нашето мнѣние. Но твърдѣнието имъ касателно датата на нейното вмъкване въ френския разговоренъ езикъ — въ XII-то столѣтие, намираме за неоснователно, защото ние считаме тази дата много по-раншна. Що се отнася пъкъ до разнитѣ значения на думата **bougre**, много повърхностно сѫ се засѣгали добритѣ ѝ значения, а доста дебѣло сѫ се подчертавали лошитѣ обстоятелство, което, очевидно, съставлява капиталенъ недостатъкъ за едно сериозно изучвание. Опрѣни на неиздадени исторически и други данни и̂ на нѣколко догатки, ние ще се постараемъ да хвърлимъ малко повечко свѣтлина, както върху различнитѣ значения на думата, така и върху приблизителната дата на проникването ѝ въ френския езикъ.

---

*) Въ френския разговоренъ езикъ сѫществува и днесь дума bougre, отъ която произхождатъ bougresse, bougrement и др.

Бугръ произлиза отъ **булгаръ** чрезъ изхвърляне на буквитѣ *л* и *а*, а **булгаръ е** името съ което въ миналото французитѣ сѫ именували българитѣ, които на днешния си говоримъ езикъ тѣ наричатъ **бюлгаръ**. Измѣнението на **булгаръ** въ **бугаръ** се срѣща и сега въ България и Македония, гдѣто извѣстни селяни се наричатъ помежду си — **бугари,** а приблизително така и сърбитѣ именуватъ българитѣ (бугари, бугараши), а турцитѣ, както знаемъ наричатъ България **Бугаристанъ** и **Булгаристанъ.** Въ съчинението „Завладѣването на Цариградъ“, кръстоносеца писатель **Жофроа дьо Вилардюенъ** назовава българитѣ ту **богръ** ту **бугръ**.

Думата **бугръ** е отразила, несъмнѣнно, на времето си репутацията, която сѫ си били спечелили българитѣ въ миналото и лошия й смисълъ, останалъ дори и до днесь, датира отъ времето, когато избухна (858) схизмата между грѫцката църква начело съ патриархъ Фотиусъ и латинската, начело съ папа Никола I. Този лошъ смисълъ се е засилилъ по-късно презъ XII ия вѣкъ, когато дойдоха въ Франция българскитѣ еретици изповѣдващи **богомилската ересь,** извѣстна въ Франция съ названието **българска ересь.**

Споредъ Вȯлтеръ, Лоранъ Ещаръ е

писалъ текстуално: „Тая ересь е била най-скверната, най-опасната и най-жестоката отъ всички ереси“. Каква бѣше, прочее тази ересь?

Въ X-ия вѣкъ българския попъ **Богомилъ** основа религиозна секта, която взе името му. Тая секта бѣ нова форма на персийското манихейство отъ третия вѣкъ — широка синтеза на християнството и на източното язичество. Българскитѣ еретици вѣрваха само въ Единаго Бога, създатель на невидимия свѣтъ; за тѣхъ Твореца на видимия свѣтъ е дявола. Отъ това пъкъ слѣдва да се заключи, че за тѣхъ човѣка, който е роденъ грѣшникъ, може да се спаси само като изповѣдва истинската и **чиста** (на грѫцки чиста се казва **катаръ**) богомилска вѣра. Привърженника е трѣбвало да се отрѣче отъ всичко материално и плътско, като дѣло на дявола.

ГРАДСКО ОБЩИНСКА БИБЛИОТЕКА * ВАРНА *

Българскитѣ еретици отричаха тайнствата и възкръсването на мъртвитѣ; тѣ не признаваха нито иконитѣ, нито кръста, нито религиознитѣ обряди, нито даже празницитѣ; тѣ се молѣха на открито четири пѫти въ денонощието, четѣха Отче нашъ биейки се съ псалтира въ гърдитѣ. Тѣхнитѣ богуслужебни книги бѣха написани на простонародния говоримъ езикъ; тѣ постѣха и бѣха твърдѣ благодѣтелни, въпрѣки че мразѣха просията. Тѣ се хранѣха съ риби, зеленчукъ и плодове и изхвърляха отъ храната си месото; тѣ бѣха скромни въ своето държание и облѣкло и, почивайки си отъ дневния трудъ, четѣха и тълкуваха Евангелието. Тѣ, изобщо, бѣха твърдѣ напредничави либерали за своето време, критикувайки царетѣ, болярството и богаташитѣ, усмивайки духовенството. Тѣ осѫждаха войнитѣ и смъртното наказание и приемаха брака, но нѐ като таинство, а като социална нужда и необходимость, поради което разтрогването му за тѣхъ бѣ безъ значение.

Новата ересь взе особно голѣмо разпространение при царь Петра (927—969). Този владѣтель бѣ прекаленъ миролюбецъ и голѣмъ мекошавецъ; той бѣ подчиненъ на всички врѣдни влияния и затова допустна византийския блѣсъкъ и корупция да овладѣятъ двора му и болярството. Висшето българско духовенство стана бърже точно копие на твърдѣ прочутото цариградско духовенство и, като него потъна въ пороци. Какво влияние, тогава, би могло да се очаква отъ подобни представители на религията и морала? И какъвъ по-благоприятенъ случай за да бѫде фаворизирано разпространението на **чистата** богомилска доктрина, чиито последователи, изхождайки отъ народа и въ постоянно съприкосновление съ него непрестанно увеличаваха броя на привърженницитѣ си. Така реформаторското движение се затвърдяваше все повече и повече въ България и бързо печелѣше народнитѣ маси.

Като почувствуваха своитѣ интереси застрашени, представителитѣ на официалното духовенство и болярство организираха силенъ отпоръ и се отдадоха на най-ожесточено гонение; избититѣ еретици, се казва въ историята, възлизаха на десетки хиляди. Този терорь е принудилъ едно голѣмо множество български богомили да се изсели отъ отечеството си; голѣмъ брой отъ тѣхъ проникна въ Германия гдѣто подготви почвата на Лютера (1483—1546) и на протестантизма; друга часть се пръсна по Швейцария и Италия. Ние ги виждаме наврѣдъ въ борба съ корупцията и пороцитѣ и неуморни разпро-

15783

странители на своитѣ идеи.

Запазвайки името си **богомили** само въ България, тѣ добиваха разни наименования въ страните дѣто сѫ се явявали, така че: **каарти, апотактици, тюкарицияни, артроирити, монтанирсти, пуритани, патаани, водоа** и т. н. сѫ все сѫщитѣ български еретици или пъкъ тѣхнитѣ послѣдователи, нѣщо което възприема и поддържа и покойния професоръ въ Колежъ-дьо-Франсъ—Луи Леже.

Въ Франция тѣ сѫ дошли къмъ XI-ия вѣкъ. Познати първоначално подъ името **катари** (чисти), въ околността на града Алби, тѣ приематъ наименование **Албигойци**. Мѣстнитѣ духовни и, поради тѣхъ и свѣтски власти, не погледнаха съ добро око на тия размирни пришелци, смутители на установения редъ. Естественно, по отношение на тѣхъ тѣ взѣха най-строги мѣрки; строги е малко казано — тѣ започнаха да ги преслѣдватъ съ жестокостьта, която бѣше присѫща на суровитѣ нрави на тринадесетия вѣкъ. Папа Инокентий III, съ помощьта на **братята проповѣдници** (Les frères Précheurs), братство основано отъ Свѣтаго Доминика главно за тая цѣль, организира противъ тѣхъ кръстоносния походъ отъ 1209 год. — походъ, който продължи цѣли 20 години и завърши чакъ въ 1229 година съ тъй познатия парижки договоръ (сѫщия наричатъ още и договора на Мо[1]). Отъ тогава и дори до началото на XIV-ия вѣкъ не става повече дума нито за албигойци, нито за българска ересь, нито пъкъ за българи.

Споредъ авторитѣ българитѣ-Бугри станаха умразни въ Франция и на свѣтскитѣ и на духовнитѣ власти само поради доктринитѣ си; и би ли могло да бѫде другояче? Знае се добрѣ какъвъ неприязненъ приемъ очаква и въ наще време всѣка нова идея отъ областьта на политиката, на философията и на религията, колкото такава идея и да е невинна. Какъ да се приеме тогазъ, че е било по́иначе въ врѣмето на легендарния фанатизъмъ, тоя, който роди инквизицията и то, когато се е касаело за една религиозна секта, повече отъ революционна? Отъ това имъ качество не еретици, та да станатъ козелъ-отпущения (bouc émissaire) не е трѣбвало много. Тѣмъ се приписаха всички бивали и небивали пороци, вслѣдствие на което обстоятелство Волтеръ пише за тѣхъ: „Тия чудати люде изглеждаха толкова лощи, че всички ги трегираха за еретици, а по сѣтнѣ почнаха да наричатъ съ тѣхното име нонъ-конформиститѣ, т. е. тия хора, които нѣмаха къмъ дамитѣ това внимание, което имъ се длъжи. По тоя начинъ такива хора днесь се прекоросватъ **булгаръ**, като се изхвърлятъ отъ думата „булгаръ“ буквитѣ **л и а**“. По́нататъкъ Волтеръ продължава така: „Думата **булгаръ**, както я произнасятъ **бугръ**, стана една неопредѣлена (vague) обида за лица съ варварски и извратени нрави“.

---

[1] Отъ Meaux градче до Парижъ.

Когато френския кралъ Филипъ IV Красивия (**le Bel**) хвърли въ затвора Памиерския владика за едно негово провинение, Папа Бонифации VIII се разсърди и поиска да бѫде той осѫденъ отъ специаленъ сѫдъ, поради което изпрати на краля ултимативна була (нота) извѣстна подъ име **Ausculta fili**; въ нея той предяви своитѣ права да обладава едновременно духовната и свѣтска власти. Разсърденъ, Филипъ IV изгори тази була (1302 г.) и: „свика веднага Върховния Народенъ Съборъ *); Общинитѣ се обърнаха къмъ своя монархъ съ едно протестационно писмо, въ което казваха дословно: Голѣмо безобразие върши Бонифаций, като тълкува както му изнася, **като булгаръ (съ изхвърляне на буквитѣ** *г* **и** *а*) свещенната духовна мисъль отъ Евангелието на Св. Матей: каквото вържете долу на земята, вързано ще бѫде и горѣ на небето и каквото развържите на земята, развързано ще е и на небето. Като че ли тази мисъль трѣбва да се тълкува не иначе а: когото папа Инокентий хвърли въ тъмница долу на земята, Богъ за това ще му отреди тъмница горѣ на небето“ *).

---

*) Les Etats-Gênêraux.

*) Тѣзи писания на Евангелиста Матея (18, 18) съставляватъ догматическо-юридическото основание на тайнството изповѣдь: по сѫщия случай въ Св. Иоана (20, 21, 23), четемъ: „И пакъ имъ рѣ-

Цитирания отъ петицията пасажъ трѣбва да ни задържи за единъ моментъ, защото отъ него най-добрѣ се схваща до каква степень българската ересь е била презрѣна, като не е могло да бѫде даже споменато името ѝ, безъ то да се окастри, за да му се предаде чрезъ това една мръсна смисъль.

И днесъ още не е рѣдкость да чуете, всѣкждѣ въ Франция, да казватъ: „Единъ Овернянецъ не е нито мжжъ, нито жена“. И понеже единъ Овернянецъ за френеца е всѣкога единъ **бугръ**, оскърблението засѣга естественно българитѣ.

Такавата си репутация богомилитѣ дължатъ, чини ни се, още и на писа-

---

че Исусъ: Миръ вамъ! Както ме Отецъ проводи и азъ провождамъ васъ“. И това като рѣче, духна и каза имъ: „Приемете Духа Святаго; на когото простите грѣховетѣ, простени имъ сж; и на когото задържите, задържани сж“.

-просвѣтно читалищно дружество
1926

нията на Корнелиусъ Непосъ, който, единъ вѣкъ преди Рожд. Хр., е написалъ книгата си: **De viris illustribus** (Великитѣ люде), въ която всѣка биография на великъ гъркъ започва съ указание на кой другъ великъ мжжъ той е билъ **любовникъ**. По-кжсно **такива** извратени нрави сж били практикувани въ гръцкитѣ монастири на Света-Гора, отъ гдѣто идва и убеждението въ Западния свѣтъ, че всичко което иде отъ Истокъ е извратено.

Но и друго обстоятелство, вече отъ историческо естество, е́ способствувало много за да се засили неблагоприятната смисъль на думата **булгаръ—бугръ**: Кръстоносцитѣ отъ IV походъ, вмѣсто да идатъ да се биятъ съ Турцитѣ въ Азия за освобождението на Божия гробъ, се намѣсиха въ **чисто** вжтрѣшнитѣ работи на Византия. Тѣ, първомъ, подпомогнаха Исакъ Ангелъ, който бѣ детрониранъ отъ брата си Алексия III, да си вземе наново трона на империята. Но понеже не дълго слѣдъ това Исакъ Ангелъ почина, тѣ покачиха на овакантения тронъ френския феодалъ Балдуинъ Фландърски, като по тоя начинъ основаха Източната Латинска Империя (1204 г.). Новиятъ императоръ си позволи да оскърби на нѣколко пѫти своя могѫщъ съсѣдъ българския царь Калоянъ. Обиденъ последниятъ му обяви война, която на 15 Априлъ 1205 г. свърши съ пълно поражение на Балдуиновитѣ войски при Одринъ и съ плѣняването на самия латински императоръ Балдуинъ.

Множество легенди проникнаха въ широкитѣ народни маси, както въ България, така и въ странство, върху понататъшната сѫдба на тоя нещастенъ императоръ. Легендата, обаче, която доби най-щироко разпространение, е какъ Калоянъ заповѣдалъ да се отрѣжатъ ржцѣтѣ и краката на прочутия принцъ, който, вслѣдствие на това, е умрѣлъ въ най жестоки мжки въ тъй извѣстната днесь **Балдуинова кула** въ Търново, на брѣговетѣ на рѣка Янтра, стѣнитѣ на която още се виждатъ въ старата българска столица. „Това бѣ достатъчно, казва Волтеръ, щото българитѣ да станатъ страшилища за цѣла Европа“.

Французитѣ казватъ **бугри** сжщо за хора, които имъ не харесватъ. Съ тая дума си е служилъ и Наполеонъ Бонапартъ въ 1805 г прѣди боя при Аустерлицъ; на 31 Ноемврий 1805, два дни прѣди този бой, принцъ Долгоруки се срѣщна отъ страна на императоръ Александра I съ Френския императоръ на самата бойна линия, за да третиратъ върху искането на послѣдния да не се пристжпва къмъ военни дѣйствия, а да се сключи миръ. Сигурно Александръ I е смѣталъ че Наполеонъ се бои отъ съединенитѣ сили на Русия и Австрия и затова прибѣгва до тая си постжпка; поради това Долгорукий се яви съ съвсемъ неприемливи условия. Напълно увѣренъ въ своята побѣда, Наполеонъ искренно е търсѣлъ да се избѣгне излишно проливане на кръвь и, незадоволенъ въ това си желание, се завръщалъ отъ тази срѣща въ най-угнетено разположение. Вървейки замисленъ, той минава покрай единъ старъ гренадиръ на стража, който, подпрялъ пушка на лѣвата си ржка, пълнеще съ дѣсната лулата си съ тютюнъ. Всецѣло погълнатъ отъ впечатленията си отъ току що воденитѣ прѣговори, той му каза: „Тия тамъ Бугри си мислятъ, че хей, така ще ни погълнатъ“. Стариятъ войникъ му отговорилъ: „Охъ! охъ! това съвсѣмъ не ще стане както си го мислятъ! — Ще имъ присѣдне. — Ние ще се намърдаме и презъ тѣхъ!“ Тази вѣра на френския войнъ, че нищо не може да побърка на успѣха на френското орѫжие, подѣйствува веднага ободрително на Наполеона и той, съ разведрено чело, продължи пѫтя си, за да доподготви великата побѣда, втора каквато до тогазъ, едва ли е познавала историята.

Обстоятелството, обаче, че, за да се оскѫрби нѣкой съ думата „булгаръ“, е трѣбвало тая дума да бѫде прѣдварително осакатена, не доказва ли, че тя, въпрѣки всичко, е запазила часть отъ благоприятния си смисълъ, който и до днесь продължава да си сѫществува паралелно съ лошия? И, наистина, въ самия вече цитиранъ философски рѣчникъ ня Волтера, четемъ: „Прѣзъ XVII-то столѣтие въ фландърската область найобикновеното опредѣление за единъ снаженъ и красивъ момъкъ бѣше: „C’est un joli boulgare“ (Това е единъ хубавелякъ българинъ). За добъръ човѣкъ се е казвало: „**Un bon boulgare**". По-нататъкъ въ цитирания Волтеровъ рѣчникъ четемъ: „Когато Людовикъ XIV-ий завладѣ Фландрия, жителитѣ й — фламандцитѣ, казваха за него: „Това е то Господарь истински Булгаръ, нашия прѣдъ него не е нищо."[1]) Отъ тоя цитатъ слѣдва да се заключи, че „**булгаръ**" се е казвало за красивъ мѫжъ (un bel homme). Енциклопедията Ларуссъ употрѣбява още значението **gaillard** (веселякъ) и **bon diable** (добрякъ).

Въ единъ Лионски ежедневникъ четохме за едно писмо на единъ отъ началницитѣ на четиринадесетьтѣ армии на републиката до организатора на отбраната Лазаръ Карно, отъ когото иска единъ помощникъ: „Пратете ми нѣкого въ помощь, но не нѣкой многоученъ, който да сваля звѣздитѣ, не! а единъ добъръ **бугръ**“[1]).

---

[1]) „Notre gouverneur est un bien plat boulgare en comparaison de celui-ci".

Марселенъ Буде, извѣстенъ Френски и Овернянски историкъ, починалъ презъ всесвѣтската война, пише: „Възможно е употрѣблението на думата **бугръ** да е станало по-често, било поради даденото й неопредѣлено значение, било пъкъ и това се срѣща по-често, като изразъ на фамилиярно добрячество отъ времето, когато Марà и приятелитѣ му печатаха освенъ вестницитѣ „Père Duchêne“ и „Le véritable Père Duchêne“, но и „Les lettres **bougrement** patriotiques du père Duchêne“.

И днесь още, думата **бугръ** е едно мило, приятелско обръщение, което се срѣща въ нѣкои области на Франция. Така, край брѣга на Женевското езеро, най-вече въ Тононъ-ле-бенъ, като искатъ да погалятъ нѣкое дѣте му казватъ: „Tu es un bon petit bougre“ (Ти си едно добро хрисимичко бугърче“).

---

[1]) „Envoyez moi un aide pour me seconder, mais pas quelqu'un de savant, mais *un bon bougre*“.

Най-щирокото, обаче, употрѣбление на думата **бугръ** намираме въ френската провинция Оверния[1]). Тя се употрѣбява тамъ съ добродушие и съ потупване по рамото, за да се засили, по тоя начинъ, повече идеята за другарство, която поражда: **„Бугри-де-Бугра“** („Bougri de Bougra!“). Кога пристигнатъ въ Ронский окрѫгъ работници-Овернянци, които всѣкога се придружаватъ отъ синоветѣ имъ, населението казва: **„Voici les petits bougres qui s'ammènent“** („Ей ги че пристигатъ малкитѣ бугри); тукъ думата **бугръ** не поражда у насъ нѣкаква мисъль за ересь, а само идея за трудолюбие, издържливость и почтенность.

---

[1]) Тя се състои отъ окрѫзитѣ Пюи-дйо-Домъ и Канталъ и отъ околията Бриюдъ на окрѫга Хотъ-Лоаръ. Населението ѝ възлиза на близо единъ милионъ жители-Овернянци.

* * *

Оверния е прочута на всички французи съ своя прочутъ танецъ **Ла-Буре** (La Bourrée d'Auvergne), танецъ къмъ който Овернянци сѫ много пристрастени и когото играятъ съ голѣмо оживление и жарь. До 1898 г. намъ не бѣ извѣстно даже името на този танецъ, но, празнувайки Бѫдни вечерь (Le Reveillon) съ нѣколко овернянски студенти, ги видяхме да играятъ Буре-ята. Неописуема бѣ изненадата ни, защото това хоро бѣ ни повече, ни по-малко отъ българското хоро **рѫченица** (посѣдница). Съ сѫщитѣ стѫпки, сѫщитѣ движения, сѫщото дяволско увлѣчение. Нищо не липсваше: сѫщото удряне на петитѣ по между имъ или равномѣрно по земята; сѫщитѣ махания на рѫцѣтѣ и плющене на пръститѣ, като чампари и сжщото шумно отпущане на ржцѣтѣ върху бедрата; сжщото приклѣкане; стжпка напредъ стжпка назадъ; сжщото обръщане и полунавеждание и сжщитѣ провиквания стимулиращи жара на играча. При все че, поради буйностьта съ която се играе, буре-ята е танецъ предимно за мжже, но и женитѣ често вематъ участие въ него, лице срѣщу лице съ мжжетѣ.

Французинътъ, който би видѣлъ да се играе българската ржченица, веднага би позналъ въ нея овернянския танецъ Ла-Буре.

Далечъ отъ насъ е мисъльта да твърдимъ, че сходството между двата танца е абсолютно доказателство за тѣхния единенъ произходъ; на всички ни е добрѣ извѣстно, че танцитѣ на различнитѣ страни иматъ много прилики по между си; което, обаче, прави силно впечатление, то е че въ гласътъ на който се играе буре-ята, ние чуваме една отъ най-разпространенитѣ народни пѣсни—**Бурено-Буренке**.

Нашето внимание се спира и отъ друго едно сходство — това на двѣтѣ първи думи отъ българската пѣсень **Буре**(-но), **Буре**(-нке) съ овернянското наименование **Буре**. Въ извѣстни области на Франция, та даже и въ Пиемонтъ, подъ влиянието на мѣстни нарѣчия това име е станало, наистина, **бурелия**, но и въ този видъ измѣнение се е запазилъ корена **Буре**. Прочее гласътъ, танеца и дори началнитѣ думи ни позволяватъ да твърдимъ, че сме прѣдъ едно и сѫщо нѣщо.

Не ще бѫде излишно, мислимъ, да упоменемъ едно свѣдение, което длъжимъ на господинъ Алкантеръ дьо Брамъ, директоръ на музея Карнавале въ Парижъ, че танеца **Бакхюберъ**, споредъ професоръ Бланшаръ, се играелъ отъ цѣла Европа само въ България и Савойя. Прочутиятъ професоръ, сега покойникъ, бѣше най-добрѣ запознатия човѣкъ по въпроса за танцитѣ. Страстьта му да изучи тая материя го е накарала да посѣти всички страни и области на Европа, за проучвания, които сѫ му съставлявали единственото удоволствие извънъ лекциитѣ въ факултета на медицината въ Парижъ.

Мнозина френски и нѣмски филолози сѫ правили подробностни изслѣдвания, за да откриятъ произхода на думата **Буре**, като сѫ останали безрезултатни. Делзанглъ мисли, че **bou-ré-y-o** се приближава до **bon-roi-y-a**. Ние не виждаме тукъ нито сѣнка отъ прилика. Малзевенъ, който е добъръ познавачъ на келтскитѣ въпроси, допуща общность между келти и оверняни и възможность по този начинъ, за келтски произходъ на думата **Буре**. Г-нъ **Гандийонъ-Жанъ-д-Армъ** съвѣтва г. Малзевенъ да ориентира своитѣ търсения къмъ българската история.

Френския писатель Гандийонъ—Жанъ-д-Армъ, когото току-що цитирахме, е всеобщо признатия въ страната си човѣкъ за най-учения по въпроси засягащи Оверния. Той е добрѣ оцѣненъ като поетъ, като отличенъ писатель, като неуморимъ изслѣдвачъ, много търсенъ сказчикъ и авторитета му върху овернянскитѣ въпроси е признатъ отъ всички. Многобройнитѣ му трудове сж спрѣли вниманието на френското правителство, което го е наградило тая година съ ордена на Почетния Легионъ. Въ течение на пребиването ни въ Парижъ прѣзъ 1924 год. той ни почете съ своето приятелство и ни научи много работи докосващи неговото родно мѣсто—Оверния. Благодарение на него ние знаемъ, че вариациитѣ на гласътъ, на който се пѣе Бурeята сѫ многобройни, както сѫ многобройни и вариациитѣ на текста на сѫщата пѣсень. Така, клермонтския композиторъ г-нъ **Теронъ** е хармонизиралъ четири сборника съ буреи и монтанярди[1]) —всичко около стотина парчета. Другъ овернянски композиторъ, г. **Canteloube,** който напослѣдъкъ стана много извѣстенъ съ лирическата си драма „Le Mas“, напечата свои сборници отъ буреи.

Г-нъ Гандийонъ-Жанъ д'Армъ притежава колекция отъ 72 текста буреи на овернянски диалектъ. Мисиимъ, че е умѣстно да цитираме поне двѣ отъ тѣзи, които самъ той счита за най-интересни, съ французкия имъ прѣводъ, направенъ отъ самия него и, за пояснение и българския такъвъ:

---

[1]) Montagnardes—сѫ овернянски пѣсни, които се пѣятъ по планинитѣ.

Ето едната:

Malhuroux q’uo uno fenno	Malheureux qui a une femme
Malhuroux qué n‘o pas	Malheureux qui n‘en a pas
Oquel qué n‘o pas si en bô uno	Qui n‘en a pas en vent une
Oquel qú‘o uno n‘en bô pas	Qui n’en a une n’en veut pas
Tradéré ladéré dérére	Tradéré ladéré dérére
Tradéré Iadéri déra	Tradéré ladéré déra

Нещастенъ е който си има булчица
Нещастенъ е и който си нѣма
Който си нѣма би желалъ да си има
Който си има би желалъ да нѣма.
Тралала Тралала
Тралала Тралала

Ето другата:

Lo boulo la Mariana	Jé la veux la Mariane
Lo boulo omaï‘ouraï	Je la veux et je l‘aurai
L‘onoraï quérré	Je l‘irrai chercher,
Lo menaraï	Je la menerai,
Malgrat soun païrè	Malgré son pére,
Lésposaraï	Je l‘épouserai

Искамъ я Марияна,
Искамъ я и ще я взема,
Ще ида да я търся
И ще я доведа
Въпрѣки баща ѝ
Ще се оженя съ нея.

При все че въ открадването на момата всѣки българинъ вижда единъ български обичай, но тоя, като общъ и за други народи, не трѣбва да ни спира и отъ него не би трѣбвало да вадимъ заключения; намъ прави впечатление друго нѣщо — сходството на тоя текстъ съ тоя на една Костурска пѣсень:

„Нея ке я земамъ
Жéна ке ми стáнетъ
Чехли ке ѝ купамъ
Да не бáра бóса
Пò ситната рòса“.

гдѣто се вижда сѫщата мѫжестве-

Варна

на смѣлость да се има за жена избраната мома — „нéя ке я зéмамъ“.

Не по-малко характерна е и пѣсеньта, която пѣятъ въ карловско:

„Мари Радо, бѣла Радо,
Мене жа ме земишь
Баща ти не дава
Мене да ма земишь
Него жа убия
Тебе жа тя зема“.

И въ двата текста — овериянския и българския, се вижда сѫщата буйна смѣлость и мѫжество да се притежава за сѫпруга избраната жена.

* * *

Което сега би съставлявало най-голѣмъ интересъ за насъ е да може да се установи отъ гдѣ си води началото всичко това? Овернянци ли отидоха въ България и научиха на своята пѣсѣнь и хоро българитѣ, или же българи дойдоха въ Оверния и предадоха пѣсеньта си и хорото си на овернянци. Българитѣ-еретици ли оставиха на Франция, прѣзъ своето нещастно прѣбиване своята пѣсень, или пъкъ кръстоносцитѣ[1]) — овернянци, отивайки по сухо къмъ Цариградъ и Божия-Гробъ, сѫ оставиле тая слѣда при прѣминаването си въ България.

Послѣднето прѣдположение би могло мѫчно да се поддържа, защото кръстоносцитѣ, както ни е извѣстно отъ историята, сѫ пѫтували всѣкога прѣзъ голѣмитѣ пѫтища, минаващи главно по долинитѣ, а ръченицата и пѣсеньта Бурено-Буренке се срѣща най-много въ отстраненитѣ отъ полето планински селища.

---

[1]) Кръстоносни походи е имало всичко осемь; първия се е сформиралъ въ столицата на Оверния — Clermont — Ferrand прѣзъ 1097 г., а послѣдния свършва въ 1291. Историка би трѣбвало да разбере, защо не другадѣ а въ Оверния Петъръ Амиенски е намѣрилъ почва за първия кръстоносенъ походъ.

Кръстоносцитѣ прѣминаха и прѣзъ Швейцария, Германия, унгария и Сърбия, безъ обаче да оставятъ въ тѣхъ пѣсеньта и танеца Буре. Не е, прочее, основателно да се прѣдполага че бурената е донесена отъ овернянци въ България.

Сега нека допустнемъ другата теза — че българскитѣ еретици сѫ пренесли въ Оверния своята пѣсень и танецъ; не би трѣбвало да забравяме, въ такъвъ случай, че тия еретици, несъмненно фанатизирани поради толкова гонения, заставени да прѣминаватъ пѣша разстояния отъ по 3000 километра, безъ да знаятъ язицитѣ на пропѫтуванитѣ страни, скитащи въ плачевно състояние, не сѫ били предразположени къмъ развлечения и то какви! Единъ танецъ тъй живъ, каквато е българската рѫченица! А не бива да испущаме отъ съображение и друго важно обстоятелство, че всички забавления сѫ се смѣтали отъ богомилитѣ за внушения на Дявола! Но нека, въпрѣки това, пакъ да допустнемъ че българскитѣ еретици не сѫ се лишавали презъ своето странствуване отъ развлечения; питаме се тогазъ, защо въ Оверния само пѣсеньта и танеца сѫ се запазили тъй живо и до днесь, а не и въ Лангедока и въ Тулузенско, гдѣто историята намира най-многобройни тия еретици? Така че и тази хипотеза не трѣбва да ни спира. Въ такъвъ случай намъ се почти налага да допустнемъ съ доста голѣма сигурность, че овернянци и българи, въ отдалечени отъ насъ вѣкове и то много по-отдавна отъ Кръстоноснитѣ походи и отъ войнитѣ противъ албигойцитѣ, сѫ съставлявали общо цѣло.

Въпроса който изниква отъ такова твърдение е: около коя епоха и какъ е било това? Имало ли е нѣкога, кога и какъ контактъ между българи, франки и Галли, та да е станало възможно поселяване на българи въ Оверния? При все че отъ такива търсения не може да се дойде до категориченъ отговоръ, все пакъ ще се доберемъ до нѣкои освѣтления. Единъ погледъ върху историята на българитѣ става прочее, наложителенъ.

Прѣди да заематъ въ Европа мѣстото което населяватъ българитѣ днесь въ Балкански П-въ, тѣхъ виждаме ту въ Азия, ту въ централна Европа, ту въ Уралска Русия.

Арменския историкъ Мойсей Коринтски (407—492) пише въ своитѣ съчинения ,че при Арменский царь Арзасъ, който билъ на прѣстола отъ 199 до

116 г. пр. Р. Хр. една многобройна българска колония, изпъдена отъ своето отечество, поради цивилна война, дошла подъ водителството на нѣкой си Вундъ или Ваненцъ въ областьта Пазенъ на сѣверъ отъ арменския Араксъ.

Въ историята на Лонгобардитѣ[1]) Павелъ Дяконъ казва: „Слѣдъ като Лонгобардитѣ прѣминаха рѣката (Одеръ) и стигнаха на отвъдната земя, останаха тамъ извѣстно време и, понеже бѣше спокойно, неподозирайки нищо лошо, тѣ си стояха безгрижни. Една нощь, обаче, когато отъ немарливость всички почиваха, върху имъ връхлетѣха ненадѣйно **българитѣ,** убиха мнозина, нараниха други и извършиха такава сѣчь, че падна убитъ и самия имъ князъ Агелмундъ, дъщерята на когото бѣ отведена въ плѣнь.

---

[1]) **Печатани въ Хановеръ въ 1878 г.**

Щомъ обаче се посъвзеха, Лонгобардитѣ си избраха за князъ Лансиона и понеже той бѣ и младъ и буенъ, поиска да отмжсти за убийството на Агелмунда, чийто храненикъ бѣше. Той тръгна на бой срѣщу българитѣ, нъ още въ самото начало на сражението, Лонгобардитѣ обърнаха гръбъ и избѣгаха въ лагера си“.

Този цитатъ е цѣненъ по това, че показва колко българитѣ, още прѣзъ първото столѣтие сл. Р. Хр. сж биле въ близко съсѣдство съ Галлитѣ.

Конрадъ Милнеръ въ Щудгардъ притѣжавалъ колекция отъ стари географически карти, между които и една отъ Св. Иеронимъ (331—420), която е била изработена споредъ указанията на палестинския Архиепископъ Евзебий (270—328) извѣстенъ подъ име **баща на историята на църквата.** Върху тая карта е била фигурирала и България и то въ източната часть на централна Европа. Както това знаемъ отъ историята, тѣзи области сж съставлявали часть отъ френскитѣ владѣния, напр. прѣзъ царуването на Карла Великий (742—814). Едно навлизане на българи въ централното плато на Оверния не би срѣщнало прѣзъ ония времена нѣкакви препятствия.

Отъ недавнашнитѣ проучвания на историцитѣ се истъква че прочутитѣ **Хуни** не сж биле друго освѣнъ българи както и **Бошь** прѣзъ всесвѣтската война а и сега още—сж нѣмцитѣ. Тѣхния царь **Атила** нарѣченъ побѣдитель на източнитѣ и западни императори, желаейки да присъедини къмъ владѣнията си и Галия, се приближилъ съ войскитѣ си дори до вратитѣ на Парижъ, падането на който градъ е било предстояще. Пълководеца Аециусъ, обачеслѣдъ като организиралъ добрѣ охра, ната на града, нападналъ Атила и го разбилъ въ шалонското поле въ 451 г. Този бой въ историята се нарича **Каталунския бой**. И да не приемемъ напълно, че Хунитѣ сж били българи, не може да се отрѣче че ядрото на войскитѣ на Атила е било българи. Столица на Атила е билъ града **Токай** въ Панонска България — днешна Унгария. Като се знае че хунския царь въ тоя бой е участвувалъ съ близо 400 хиляди войници, мжчно би било да се изключатъ отъ тая армия българитѣ. Слѣдъ поражението на тая колосална маса отъ хора, допустимо е че множество българи сж избѣгали въ мжчно достжпната овернянска область. Като ни е извѣстно, че въ далечни врѣмена, при войнитѣ сж заселявали съ плѣнници по-малолюднитѣ провинции, защо да не прѣдположимъ, че българи сж населиле Оверния по такъвъ именно случай.

Касиодоръ пише въ 468 г. че българитѣ сж Паноно-Илирийски народъ и че сж най-ужаснитѣ хора въ цѣлия свѣтъ.

Павиянския владика Енодиусъ, като произнесъпъ рѣчь прѣдъ Теодориха Великий (505) по случай многобройнитѣ му побѣди, го възхвалява най-специално за гдѣто билъ побѣдилъ **„тѣзи българи, които до тогава сж завладявали всичко което сж пожелавали“.**

До тука е вьпросъ за българи, но не като политически организирана държава. За такава става въпросъ само къмъ седмото столѣтие, презъ господаруването на **Хана Кубратъ** въ Волго-Уралскитѣ области. Този владѣтель е ималъ петь сина. Слѣдъ смъртьта на баща си двамата най-стари сж останали да управляватъ бащината си държава а другитѣ трима: Аспарухъ, Куберъ и Алцеко сѫ се изселили на чало на силни отряди; Аспарухъ е нахлулъ въ Балканский П-овъ прѣзъ Дунава и Добруджа, разбилъ войскитѣ на византийский императоръ Костантинъ Погонатъ (679) и образувалъ тази държава, която, слѣдъ много перипетии на могѫщество и робство съставлява днешното Царство България. Другия братъ Куберъ се поселилъ съ ордата си, може би **Ударъ-Българъ** въ Панония — днешна централна Европа, граничаша на западъ съ Тиролъ. Тамъ българитѣ сигурно сѫ намѣрили свои сънародници установили се тамъ по-отрано. До десетия вѣкъ историята ги споменува тамъ, така че и тѣ сѫ биле включени въ империята не френския кралъ Карлъ Великий (742—824); **Куберъ** призналъ властьта на Аварския Хаганъ, комуто станалъ васалъ. Въ 670 г. той възстаналъ противъ Аваритѣ, напустналъ Панония, прѣминалъ Дунава и завзелъ Кирамийското (Битолското) поле, гдѣто живѣело славянското плѣме **Драгувити.**

Историята на отряда на Кубера се разказва друго-яче отъ българския историкъ проф. Златарски. Като се установилъ въ Панония и станалъ васалъ на аварския ханъ, когато последния умрѣлъ, Куберъ се явилъ кандидатъ за вакантния прѣстолъ. И българи и авари искали „всѣки за себе си“ мѣстото, до като изникнали голѣми размирици. Понеже боятъ който е послѣдвалъ се свършилъ съ щастие за аваритѣ, 9000 българи е трѣбвало да напуснатъ страната (626 г.) Тѣ поискали тогава и получили гостоприемство у французитѣ, царь на които е билъ Дагоберъ. Последний наредилъ да ги разквавтируватъ въ Бавария размѣсено съ французитѣ. Посъвѣтванъ, обаче, отъ своитѣ приближени, той заповѣдалъ да избиятъ една нощь новодошлитѣ. Едва ли отъ тая кървава баня сѫ се отървали 700 души, които сѫ получили гостоприемство въ Венециянската область (631—32 г.).

Което въ случая е важно да запомнимъ е, че споредъ едни историци Кубертовия отрядъ е заминалъ за Македония, а споредъ други — за Венеция; защо да не допустнемъ че поне една часть отъ изгнанниците е взела пѫтя за Оверния?

Нека видимъ сега пъкъ що става съ най-малкия синъ на Кубрата — **Алцеко**. Той тръгналъ къмъ Италия и се установилъ въ областьта **Самниумъ**; г-нъ **Юрданъ Венедиковъ** ни дава свѣдения за неговата сѫдба, благодарение на даннитѣ събрани отъ него отъ г-нъ **Алфонсо Перелла** — Кралски Итальянски археологъ. Стигналъ въ Самниумъ Алцеко потърсилъ гостоприемство у краля **Гримоалдо.** Послѣдний го препратилъ на своя синъ **Ромоалдо**, управитель на областьта **Беневенто**; Ромоалдо далъ съгласието си щото Алцеко да се установи съ своитѣ хора въ мѣстноститѣ Сопиниумъ, Ровиянумъ и Изерния и далъ на Алцекони титлата **Дукъ Гасталди.** Спомена за българския му произходъ е запазенъ доста живо и до сега въ населението на Самниумъ, главно въ селото Канталупо, въ съсѣдство на което се намира планината **Monte Bulgaria,** най-рѣзко доказателство за нѣкогашното тамъ пребивание на Алцековитѣ българи.

Както вече казахме двамата най-стари синове на Кубрата — **Батбаянъ** (извѣстенъ още подъ името **Баянъ.** Безмеръ) и **Котрагъ** сѫ останали въ държавата на баща си. Тя е била нѣкога твърдѣ голѣма и съ граници:

на Истокъ — Уралскитѣ планини и Аралското езеро; на югъ — Армения, като даже и града Ериванъ, споредъ Д-ръ Риза-Нуръ, е билъ включенъ въ старата българска държава. Отъ това става явно че Кавказкитѣ планини съ Дагестанъ на истокъ и Георгия (Грузия) на западъ сѫ биле български владѣния. Границитѣ на западъ не сѫ ярко очертани, нъ на сѣверъ Велика България е достигала до нѣкакви си фински племена. Столица на тѣзи племена е билъ града **Болгаръ,** разположенъ до втичането на р. Кама въ р. Волга, до днешния градъ Симбирскъ. Не българитѣ прочее сѫ взели името си отъ р. Волга, а тая рѣка, която се е казвала **Етилъ,** е получила наименованието си отъ народа, презъ държавата на който е протичала.

Голѣма култура е цъвтѣла въ тази държава и голѣма търговия тя е развивала. Въ книгата си „Развалинитѣ на града Болгаръ“ (печатана въ 1854 г.), английски пжтешественникъ **Турнерелли** казва: „Града Болгаръ е столица на единъ народъ и държава, който и днесь ни служи за поука. На врѣмето си той е билъ толкова великолѣпенъ, колкото и Картагенъ. Рускитѣ прѣдания го наричатъ **Славенъ,** а Гърцитѣ го наричали **Мегали Политиия** (Великъ Градъ). Когато Арабитѣ посѣтиле града Болгаръ сж останали смаяни отъ неговото величие и култура.

Махмутъ-Омеръ въ 8-ия вѣкъ казва че града е цвѣтущъ, нъ не се знае отъ кого и кога е построенъ. Татаритѣ считатъ тоя градъ за свещенъ и отъ всѣкждѣ прииждатъ въ него многобройни поклонници“.

Хюсеинъ Данишъ, професоръ по персийска литература въ Цариградский университетъ е предалъ на зап. генералъ Т. Марковъ едно стихотворение прѣдставляваще значителенъ интересъ. Тази поезия е творение на прочутия персийски поетъ **Назиръ-И-Косровъ-Аллеви.** Слѣдъ като пропжтувалъ разни мѣста въ Азия и Африка презъ годинитѣ отъ 1045 до 1052, той говори за българката така въ слѣднитѣ стихове:

„Хеме жйоври менъ езъ булгарианестъ
„Ки мадамемъ хейни байедъ Кнесиденъ;
„Гунехъ Булгариенца низъ хемъ нистъ,
„Бигуемъ геръ то битвани сениденъ;
„Кодейа! ине бела во фитне езъ тостъ,
„Великенъ Кесъ неми аредъ чегинденъ;
„Лебо дендани анъ Кобани чонъ махъ,
„Бедине Куби небейестъ аафериденъ".

Преведени на български тѣ ще рѣчатъ:

„На българскитѣ моми азъ длъжа всичкитѣ си страдания и тия ми

„страдания ще траятъ до като умра. Въ „сжщность за това не сж грѣшни българ-„китѣ и ако си кажа истината не зная „дали ще бжда повѣрванъ. О! Боже „мой! на мжкитѣ които страдая причи-„ната си Ти, Господи, но кой ще по-„смѣе да отвори уста да каже тая ис-„тина?

„О Боже благий! Ти не трѣбваше „да сътворишъ съ такова съвършенство „устнитѣ и зжбитѣ на тия чаровни бъл-„гарки, които сж блѣстящи като лу-„ната“.

Друга поезия, дължима на Дагестанския поетъ **Шехъ-Махмудъ-Ефенди**, въспѣва града Болгаръ въ възторжени стихове:

„Града Болгаръ така силно се желае отъ сърдцето, щото колкото и да сме отъ него далеко, той винаги стои прѣдъ наший взоръ; недѣйте сравнява града Болгаръ съ Шамъ, Иеменъ, Иракъ и Хоросанъ! Поклонницитѣ само единъ пѫть ги посѣщаватъ, но тозъ който еднажъ зърне Болгаръ, непрестанно все купнѣе пакъ да го посѣти. Безсмъртний Илия*) напустна извора животворний и стрѣмително се носи къмъ Болгаръ. Докато всѣкадѣ другадѣ цари мракъ въ Болгаръ е само блѣсъкъ. Това българско святилище, съ своитѣ арки и куполи, съ бистритѣ си и животворни води, заслужава всѣки да го види[2])“.

Развалинитѣ на Болгаръ се виждатъ и сега на брѣга на р. Волга въ Казанската губерния. Въ XIII столѣтие

---

1) Св. Илия е на честь и въ мохамеданската религия.

2) Заето отъ Турската история на Д-ръ Риза-Нуръ, прѣводътъ на която длъжимъ на г-нъ Дим. Груевъ адвокатъ въ Неврокопъ,

арабския историкъ **Абулъ-Феда** го упоменува като граниченъ пунктъ на познатитѣ по него време сѣверни страни; за Болгаръ говори въ съчинението си и италиянския пѫтешественикъ **Марко Поло.**

Болгаръ, слѣдъ като е нападанъ нѣколко пѫти, е билъ най-сетнѣ изгоренъ и унищоженъ отъ Тамерлана (1333—1405).

Изходящи отъ такъвъ културенъ центъръ, разнитѣ български миграционни отряди сѫ разнасяли, естествено и разпространявали тая култура въ мѣстноститѣ, гдѣто сѫ се установявали на постоянно пребивание.

Не е за отминаване и друго предположение какъ българи сѫ могли да се заселятъ въ Оверния, поради войнитѣ на българския вождъ **Омортагъ** ханъ, наричанъ още и **Мортагонъ** (814—832). Този български владѣтель не е воювалъ никакъ съ византийцитѣ; той, обаче, е водилъ войни съ френцитѣ, държавата, на които е граничела съ българската държава. Въ тия войни той е билъ разбитъ, отъ гдѣто и възможностьта да се пренесатъ въ Оверния плѣнени българи; и друго обстоятелство, обаче, е способствувало за изселвание на българи въ Франция — гонението на което сж биле подвъргнати тѣзи отъ тѣхъ които сж биле приели християнството, а такива е имало маса.

Не е безинтересно да споменемъ тукъ и това, което пише Марселенъ Буде за възможнитѣ български нашествия въ Оверния: „Историята дава множество примѣри за нахлувания въ нашата земя на хора отъ балканскитѣ и дунавски области, даже слѣдъ периода на голѣмитѣ варварски нашествия. Ето и едно такова нашествие, засѣгаще областьта Канталъ и непосрѣдственнитѣ ѝ граници: Въ 1210 г. страшни чети идящи отъ югъ, слѣдъ като бѣха превзели Лагйолъ и Мюръ-де-Баресъ, застрашиха едновременно Горна-Оверния и Родезъ. Жанъ-де-Бомонъ отъ една Оверно-Руергска фамилия, който бѣ Сейнйоръ на Тиниеръ, воюва̀ съ тѣхъ, разби ги и, така, предпази областьта отъ кърваво опустошение. Въ знакъ на благодарность града Родезъ рѣши камбанитѣ въ цѣлий градъ да биятъ гръмко всѣкога когато пристига тамъ Тиниерския Сейнйоръ. Освенъ тия почести, градътъ е установилъ да му се поднася единъ подаръкъ отъ комисия състояща се отъ консули и благородници като на **Освободитель**. Още съ влизането си въ замъка пратенницитѣ е трѣбвало да извикатъ три пѫти: Да живѣе Тиниеросъ който ни запази и защити отъ албигойцитѣ и отъ българитѣ.

И да се допустне даже, продължава Марселенъ Буде, че последнитѣ не сж биле българи дошли отъ България, името съ което сж упоменати свидѣтелствува за нашествия **на истински българи, нашествия станали отъ по ранщни времена** и твърдѣ ужасни, за да останатъ тъй живи въ народната память".

Въ този цитатъ прави впечатление че „Албигойши" и „българи" не се смѣсватъ. Касателно твърдението пъкъ, че българитѣ сж дошли отъ балканскитѣ и отъ дунавскитѣ области ще кажемъ, че цитираниятъ историкъ М. Б. като незапознатъ добрѣ съ българската история, счита за единственно потекло на българитѣ само Балканска България.

Марселенъ Буде продължава по-нататъкъ така: „Около четири години слѣдъ завземането на Мюръ-де-Баресъ отъ тия чети, вуйчото на Отона IV-ий Феранъ Португалски-Фландърски графъ, доведе въ помощь на своя внукъ, който е билъ въ война съ Филипа Августа, не по-малко страшни орди. Вуйчото идваше отъ югъ къмъ централна Франция и съставляваше предметъ на ужасъ за народа който го зовеще съ прозвище **Авинйонския Бугръ**.

Било че прозвището **„бугръ“** е било дадено на португалския принцъ, защото е ималъ въ своитѣ орди и българи, било пъкъ само за по-голѣма фигуративность, на всѣки случай то свидѣтелствува най-краснорѣчиво за впечатлението оставено въ страната отъ българскитѣ бойци.

Ги IV Форезки, освѣнъ форезескитѣ и Лионскитѣ си владѣния, като голѣмъ владѣтель и на земи въ Оверния, е билъ натоваренъ отъ Филипа Августа да възпрепятствува на преминаването на Бугъра Феранъ. За цѣльта той събралъ много войници, както въ своитѣ имения, така и въ съсѣднитѣ провинции и въ едно сражение при **Бувинъ**¹) разбилъ Бугъра Феранъ Португалски. Послѣдниятъ е билъ хванатъ въ плѣнъ и заведенъ предъ нозѣтѣ на краля въ Парижъ. Тукъ той е билъ развежданъ изъ улицитѣ окованъ въ желѣза и прѣкора му **бугръ** е билъ замѣненъ съ подигравката **Ferrand enferré** („желѣзко въ желѣза").

Не трѣбва да се забравя че зъ първитѣ вѣкове на християнската ера Европа и, особенно, централна Европа,

---

¹) Въ Версайлския дворецъ видѣхме картината за този бой.

е приличала на едно развълнувано море, чийто вълни сж представлявали множеството народи догонващи се единъ други, отстжпвайки и напредвайки непрестанно. Атлантический океанъ и Срѣдиземното море, както и непристжпнитѣ планински мѣстности, сж спирали тия народи щомъ тѣ сж достигвали до тѣхъ вслѣдствие невъзможностьта имъ да отидатъ по-далече. Тамъ тѣ сж се организирвали за да дадатъ отпоръ на слѣдващитѣ ги и угрозяващи други вълни отъ народи-нащественници. Съвсѣмъ близо до ума и приемливо е, ако допустнемъ, че тластнатата отъ подобни вълни, нѣкоя българска орда е достигнала до централното плато въ Оверния, гдѣто се е задържала, благодарение на мжчнодостжпностьта на планинскитѣ и горски мѣстности. Попаднала тамъ въ благоприятно мѣстоположение и добри климатически условия за да задоволи расовитѣ си и стопански нужди, тая орда се е задържала и е закрѣпнала.

Ако и войнственно племе, българитѣ сѫ и трудолюбиви; еднажъ стабилизирани, тѣ сѫ се омиротворили и сѫ се отдали напълно въ грижи да използуватъ своитѣ естественни качества на трудолюбие, търпеливость, издържливость и постоянство.

Мѫчно е да се подкрѣпи тезата ни съ данни отъ езика, защото даже днешнитѣ българи не знаятъ какъвъ точно е билъ езика имъ преди да дойдатъ на Балканитѣ. Касателно пъкъ езика на овернянци — той е нѣкакво латинско нарѣчие и съвпада към тъй нарѣчения френски диалектъ Лангъ-д-Окъ¹). Овернянци сѫ усвоили езика на мѣст-

---

¹) По отношение на езика Франция се дѣли на три зони: Сѣверната говори езикъ на „уи“ т.

нитѣ латинци сжщо тъй както Аспаруховитѣ хора усвоиха Славянския диалектъ и Алцековитѣ — италиянския.

Българското племе има голѣма склонность къмъ изучване на чуждитѣ езици; щомъ българина срѣщне другоязичникъ той почва да се мжчи да говори на езика на своя събесѣдникъ. Което, обаче, е по-характерно за насъ българитѣ въ сравнение съ другитѣ славяни е твърдостьта и натъртеностьта съ която ние изговаряме. За отбѣлѣзване е грубото българсло произношение на буквитѣ **ш** и **щ**, които поляцитѣ произнасятъ само като шептение. Овернянци сжщо произнасятъ твърдо когато говорятъ на своето нарѣчие и

е. за да кажатъ **„да“** казватъ **„уи“**, централната зона е езикъ на **„ок“**, т. е. за **„да“** казватъ **„ок“** (Langue-d'oc), а въ южната зона казватъ **„си“** за **„да“**.

въ езика имъ има много **ш** и **щ**. Тукъ е мѣстото му да споменемъ за тѣхното **фущра**!

Тѣзи които сѫ слѣдѣли френския животъ преди около 25 години си спомнятъ за атентата на анархиста Вайянъ въ френската камара. За да предотврати суматохата между депутатитѣ вслѣдствие хвърлената бомба, предсѣдателя на камарата Шарлъ Дюпюи, по произходъ овернянецъ, извика отъ мѣстото си: „Засѣданието продължава“! (La séance continue!“). Вмѣсто успокоение, тия думи произведоха единодушенъ смѣхъ тъй като Дюпюи произнесе **с**-то отъ Séance по овенянски — **ш**.

⁂

Нека сега потърсимъ аргументи въ подкрѣпа на нашата теза въ физическия типъ и расовитѣ отличия на бъл-

ГРАДСКО ОБЩИНСКА БИБЛИОТЕКА * ВАРНА *

гарина и овернянеца. Когато българитѣ сѫ проникнали въ Балк. п-въ тѣ сѫ се смѣсили съ обитателитѣ му славяни, но въпрѣки произлѣзлото отъ това кръстосвание на раси, отличителнитѣ черти на българския типъ сѫ останали преобладающи, по-малко въ равнината, а повече въ планинитѣ. Тукъ брюнета се отличава рѣзко отъ блондина, който е по-скоро славянски типъ; овернянеца е тоже брюнетъ и, до неимовѣрность прилича на българския балканецъ. Тая прилика е констатирана многократно отъ французи, на които е произвела силно впечатление. Така, военния кореспондентъ на в. **Еко-де-Пари** г-нъ де Сегоизакъ пише на 26 октомврий 1912 г., презъ време на балканската война: „Българския народъ напомнюва по много черти овернянскитѣ селяни“.

Военния кореспондентъ на в. **„Лйо**

Танъ“ (или в. „Фигаро“?) Г-нъ Реймонъ Рьокули пише: „Добросъвѣстенъ, внимателенъ, бавенъ и нѣкога тежъкъ, българина ни поразява главно съ това че е здравенякъ и силенъ; той нѣма блѣскавото и нѣкакъ си буйно въображение на сърбина; той нѣма и одисеевската гъвкавость и хитра тънкость на Гърка. Гърка и сърбина сѫ, може да се каже гасконеца и провансалеца на Балканитѣ; българитѣ, пъкъ, сѫ овернянцитѣ. И, вѣрвайте, че въ моитѣ уста това сравнение е тъй-же похвалително за българина, както е и за овернянеца“.

Въ този цитатъ прозлежда ясно колко овернянеца е злопоставенъ въ Франция. Умѣстно е да подчертаемъ че когато французина говори за него, му прикачва и думата „bougre“ — Bougre d'Auvergnat.

Г-нъ Гандийонъ-Жанъ-д'-Армъ който е единъ високопросвѣтенъ французинъ отъ Оверания, съ обширна култура, владѣющъ отлично нѣмски и английски езици, се показа особенно благосклоненъ къмъ насъ прѣзъ 1924 г. когато бѣхме въ Парижъ. Всѣки понедѣлникъ той приемаше въ домътъ си по-виднитѣ овернянски писатели, поети, поетеси, композитори, скулптори, живописци, артисти и пр. и на тѣзи срѣщи канѣше и насъ **„като компатриотъ“**. Сходството на българи съ овернянци бѣ често предметъ на разговоръ. Овернянеца живописецъ г-нъ Бюссе ни каза еднажъ, че намира удивителна прилика между овернянцитѣ и фотографирани български военоплѣнници. Това твърдѣние като такова на живописецъ — а живописцитѣ **знаятъ да виждатъ точно** чертитѣ и израженията, е отъ голѣмо значение за насъ.

Презъ септемврий 1904 г. взѣхме

ЧИТАЛИЩНО ДРУЖЕСТВО
1926

участие въ една научна медицинска екскурзия по термоминералнитѣ станции на централна Франция. Бѣхме въ самия центръ на Оверния. Каква голѣма бѣ нашата изненада да се чувствуваме като въ позната и сродна намъ страна! Сжщитѣ физиономии, сжщата походка, сжщитѣ стройни и лични брюнети, съ малко груби черти, съ слабо мургави лица и здрава зжбна система. Нѣкои отъ тѣхъ носѣха великолѣпни бради наподобаващи извънредно много български попове, въобще вънкашность на здрави натури. Тази здравина, добрѣ позната въ Франция, имъ позволява да се отдаватъ на най-трудни професии. Тѣхната дълговѣчность, естественно последствие на добро здраве, се приближава до тая на българитѣ — прославена отъ многоизвѣстния професоръ отъ Пастйоровия институтъ—сега покойникъ — Илия Мечниковъ.

Въ енциклопедия Ларусъ четемъ за българитѣ че, ако и да сж неустрашими войници, тѣ лесно се отдаватъ на мирни занятия, каквито сж земледѣлието и скотовъдството; съ сжщитѣ черти въ Ларусъ сж охарактеризирани и овернянцитѣ.

Много естествено е, че Оверния, съ своитѣ богати пасбища и гжсти гори, е привлѣкла българитѣ и, по този начинъ, се е благоприятствувало на развитието на скотовъдството, на дърварството и вжглищарството. Българитѣ въ Родопскитѣ гори и до сега още се занимаватъ съ вжглищарство, а въ Франция почти всички вжглищари сж овернянци.

Въ своята **Универсална география** Елизе Реглюсъ казва че българина е честенъ, пестеливъ, гостоприеменъ, работливъ и много любящъ просвѣтата; тия сѫ, обаче и присѫщитѣ качества на овернянци. Еднитѣ и другитѣ работятъ много, живѣятъ съ малко и економисватъ всичко каквото могѫтъ. Упоритостьта, недостатъкъ или качество, е еднаква и у двата народа; французитѣ познаватъ добрѣ овернянската — минаваща за пословична, а упоритостьта на българитѣ прави силно впечатление на чужденцитѣ. За нея Викторъ Берaръ, професоръ въ школата на висщитѣ науки въ Парижъ казва въ „La Revue de Paris“: „Българина гони и сполучва да залови заяка съ волската си кола“.

Друга характерна черта на двѣтѣ раси е гурбетчилъка; когато пролѣтното слънце почне да топи снѣговетѣ, отъ всѣки овернянски домъ тръгватъ мѫжетѣ за печалба въ по-голѣмитѣ градове, било като дърводѣлци, било като зидари и пр. Сѫщото срѣщаме и съ българитѣ, които виждаме пръснати изъ Ромъния, Унгария, Турция, Сърбия, та даже и по Швейцария и Русия. Щомъ приближи зимата, подобно на овернянци, тѣ се завръщатъ въ своитѣ села съ спестенитѣ си пари. Единствени овернянцитѣ въ Франция учатъ лесно чужди езици както сме и ние българитѣ.

Въ подкрѣпа на нашата теза нека ни бѫде позволено да цитираме още нѣкои автори. **Ламартинъ**[1]), бидейки боленъ, е останалъ да лежи въ нѣкое село до Ихтиманъ (Вѣтренъ?) и, като наблюдавалъ тамъ отблизо българитѣ, казва за тѣхъ: „Азъ можахъ да изуча българитѣ въ интимния имъ животъ — въ домоветѣ имъ. Тѣхнитѣ нрави сѫ като тия на швейцарскитѣ и на савоярдскитѣ селяни; тѣ сѫ скромни, кротки и трудолюбиви; женитѣ и момитѣ имъ носятъ дрѣхи като швейцаркитѣ по планинитѣ. Тѣ сѫ красиви, пъргави и грациозни; нравитѣ имъ сѫ много чисти. Видѣхъ и хора́та (танцитѣ) имъ — тѣ приличатъ на тия въ селата на Франция".

---

[1]) „Voyagè en Orient“.

Въ предговора на една книга*), Жуетенъ Годаръ, сенаторъ въ Франция и бивши м-ръ, сѫщиятъ, който бѣ членъ и на Карнегиевата комисия, пише съ дата 28 мартъ 1926 г.: „Българскиятъ народъ е една силна раса отъ селяни сродни по климатъ, по качество на земята си и по тежкия си трудъ съ населението на нашето централно плато (Оверния). Тѣ иматъ сѫщитѣ мелодии, сѫщия ритмъ на хора́та; домашнитѣ имъ селски обичаи сѫ сходни. Тѣ никакъ не се боятъ да странствуватъ по далечни мѣста за да извършватъ найтрудни занятия, като всѣкога се завръщатъ въ родното огнище, къмъ което е прикована мисъльта имъ. Планинитѣ имъ сѫ красиви и представляватъ непристѫпни убѣжища за свободата. Тѣхнитѣ традиции продължаватъ и въ далечнитѣ мѣста, гдѣто движението на народитѣ прѣзъ течение на вѣковетѣ сѫ оставиле български колонии. Съ това се отличаватъ могѫщо жизненитѣ джнери. Тѣ пущатъ коренитѣ си и разцъвтѣватъ и вързватъ плодове гдѣто сѫ пресадени отъ нѣкоя воля или отъ нѣкой катаклизмъ“.

---

*) „La situation en Bulgarie" (1926).

Въ броя отъ 12 Априлъ 1924 г. на в. „L' Auvergnat de Paris“ четемъ: „Ахъ, да бѣхте посѣтили Оверния презъ 1830 г.! Каква пъстрота на костюми, какви възхитителни хорà биха обаяли погледа ви! Какво разнообразие отъ пѣсни би очаровало ушитѣ ви! И колко приказки и басни бихте могли да чуете на седянкитѣ въ селскитѣ хижи!“

Бидейки въ Парижъ презъ 1924 г. г-жа Гандийонъ-Жанъ-д'Армъ ни говори за нѣкакъвъ си много стариненъ албумъ съ цвѣтни картини на костюмитѣ въ Оверния. Този албумъ се намиралъ въ Националната библиотека въ Парижъ, отъ дѣто съ голѣми трудности тя сполучила да си откопира нѣколко картини. Вѣроятно отъ сѫщата епоха е и подобенъ албумъ за носиитѣ на народноститѣ въ Турция, когото видѣхме неотдавна у бившия министръ г-нъ Дим. Тончева, печатанъ въ 1714 год. Тоя албумъ съдържащъ 100 картини, е билъ порѫчанъ на френския амбасадйоръ при Високата Порта г. **Де Ферриолъ** лично отъ французкия краль Людовикъ XIV. Въ костюмитѣ на разнитѣ националности фигуриратъ и тия на единъ българинъ и една българка. Ако би могли да се сравнятъ тия костюми съ тия носени въ Оверния, може би че ще се дойде до нѣкакви заключения подкрѣпващи нашата теза.

Къмъ 1845 г. Ханри Дониолъ пише: „Овернянския селянинъ пѣе непрекъснато и навсѣкждѣ: и кога работи, и кога седянкува, и при хорàта; за очудване е колко той е лакомъ за музика!... За монтанярдитѣ[1]) и за буреитѣ[2]) овернянеца си остава вѣчно ненаситенъ. Нѣма часъ отъ деня, кога да не се чуе селска пѣсень, било то при жетва, било при коситба, било при гроздоберъ и всѣкога“.

---

[1]) [2]) Овернянски пѣсни.

И въ тоя цитатъ като че ли се описва самия български селски битъ!

Подобно на българитѣ и овернянци водятъ нескончаеми процеси и за найдрѣбни поводи, до като за бълхата изгарятъ юргана.

Отъ незапомнени времена овернянци приготовляватъ нѣкакво си кисело млѣко прилично на нашето. Въ селата е още запазенъ обичая преди да се разчупи да се направи кръсть върху самуня — хлѣбъ — това съмъ запомнилъ да прави и моята баба!

Въ току що основания локаленъ музей въ града Клермонъ-Феранъ, столица на Оверния, бѣхъ изненаданъ отъ много очебиющи сходства на нѣкои овернянски покжщнини и предмети съ българскитѣ: крина за мѣрене на зърнени храни, блюда и грънци съ сжщитѣ форми и шарки; стомни, делви, кантари, уредъ за изгасяване на свѣщи, совалки, сандъци обковани съ пирони, огнища съ котелъ на веригата, ужакъ, чакрък за предене, фурки, гюруци за духане за разгоряване на огъня, сукмани, ржкави изработени като дебърскитѣ, мжжки панталони като тѣзи, които носятъ въ радомирско—привързани не на кръста, а на хълбуцитѣ и още много други.

Но най-забѣлѣжителното за отбѣлѣзване е, че националния музикаленъ инструментъ у българи както и у овернянци е **гайдата**, която овернянци наричатъ **кабре́то** (отъ **Cabra**, което ще рѣче **коза**, защото се приготовлява отъ козя кожа). Формата й е точно сжщата, а въ мелодиитѣ има поразително сходство.

* * *

Отъ всичко до тукъ казано става ясно само до колко е неуяснено историческото минало на българското племе. То обаче е имало и история, и култура още презъ първитѣ вѣкове на християнската ера, а може би и порано. Въ разни времена то е населявало разни страни на Азия[1]) и Европа, гдѣто на малки или на компактни маси е сътрудничело на културнитѣ прояви на обитаванитѣ отъ него страни. За компетентнитѣ въ областьта на историята наши учени се открива, прочее, широко поле за търсене въ тая область.

Ние сме съгласни върху недостатъчната убѣдителность на аргументи като тия: че въ Оверния се играела сжщата ржченица както въ България, че гласа на българската пѣсень **Бурено-Буренке** приличала на тоя на овернянската **Бурея** и че самото име **Буре** схождало съ българското **Буре (-но)**. Ние обаче, не можемъ де останемъ равнодушни при фактитѣ: 1. Че въ цѣла Франция овернянци наричатъ **бугри**, 2. Че всѣкога, когато тамъ говорятъ за овернянци прибавятъ думата „**бугръ**“ — „**Bougre d'Auvergnat**“... и 3. Че самитѣ овернянци като се срѣщнатъ, се потупватъ по рамо като си казватъ **Бугри де бугра**! (българинъ май с‘ българинъ!).

---

[1]) Въ Мала Азия е имало независимо българско ханство отъ XII до XV столѣтие.

Цитирания нѣколко пѫти отъ насъ г. Гандийонъ-Жанъ-д‘Армъ съхранява извадки отъ 47 вѣстници и списания, които сѫ коментирали нашата теза за расова общность между българи и овернянци, теза изложена отъ насъ въ двѣ статии писани на френски[1]). Ако френския печатъ прояви такъвъ живъ интересъ по въпроса, съ право сме да очакваме да проявятъ такъвъ и нашитѣ историци и други учени. Резултата на тия проучвання ще бѫде, че ние ще познаемъ себе си по-добрѣ, и, ако въ далечното си минало сме имали толкова хекатомби и злощастия, ние ще откриемъ въ него и страници на величие и слава, които сѫ залогъ за по-свѣтло бѫдаще на народа ни.

---

[1]) „Le Lyon Universitaire“ 30 Mars et 6 Avril 1906 и „La Revue Franco-bulgare“ № 7, II année, Mars 1912.

1926